

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

Seven ERDOĞAN*

Hashatun TOPALOĞLU**

ÖZ

Orta Asya stratejik konumu ve zengin kaynaklara sahip olmasının yarattığı çekimin etkisi ile tarihsel süreçte olduğu gibi Soğuk Savaş sonrası dönemde de büyük güçlerin hegemonik mücadele alanlarından biri haline gelmiştir. Çin ve Rusya farklı çıkar tanımlamalarına rağmen bölgedeki etkilerini çok taraflılık temelinde iş birliği yaparak tesis etme tercihinde bulunmuş ve iki aktörün bu ortak tercih 2000'li yılların başında Şangay İşbirliği Örgütü'nün kurulmasını sağlamıştır. Bu çalışmada hegemonik bölgeselleşme kavramının sunduğu teorik çerçeve temelinde, dünya siyasetinde gücünü arttırmakta olan iki büyük güç Çin ve Rusya, Orta Asya'nın bölgeselleşmesine olan etkisi, iki aktörün bölgedeki iş birliğine yasal bir zemin sağlayan Şangay İşbirliği Örgütü'nden hareketle analiz edilmektedir. Süreç analizi yöntemine dayanan çalışmada yapılan analizler neticesinde Orta Asya'da hegemonik bölgeselleşme ve Şangay İşbirliği Örgütü'nün bu sürece etkisine dair bir değerlendirme sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Asya, Hegemonik Bölgeselleşme, Çin, Rusya, Şangay İşbirliği Örgütü.

Başvuru / Kabul: 27 Ocak 2025 / 15 Nisan 2025

Atıf: Erdoğan, S., Topaloğlu, H. (2025). Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü, *İmgelem*, 16, 241-264.

Shanghai Cooperation Organization as the China's and Russia's Hegemonic Regionalising Mechanism in Central Asia

ABSTRACT

Central Asia has been one of the hegemonic competition areas of great powers in the post-Cold War period as well as in the historical process due to its strategic location and the attraction created by its rich resources. Despite their different definitions of interests, China and Russia opted to establish their influence in the region by cooperating on the basis of multilateralism, and this common choice of these two actors ensured the establishment of the Shanghai Cooperation Organisation in the beginning of the 2000s. In this study, on the basis of the theoretical framework provided by the concept of hegemonic regionalisation, the impact of China and Russia, two great powers that are increasing their power in world politics, on the regionalisation of Central Asia is analysed with reference to the Shanghai Cooperation Organization, which provides a legal basis for the cooperation of the two actors in the region. The study provides an assessment of hegemonic regionalisation in Central Asia and the impact of the Shanghai Cooperation Organisation on this process, using the method of process analysis.

Keywords: Central Asia, Hegemonic Regionalism, China, Russia, Shanghai Cooperation Organization.

*Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Rize/TÜRKİYE. E-mail: seven.erdogan@erdogan.edu.tr, ORCID Numarası: [0000-0001-9991-2074](https://orcid.org/0000-0001-9991-2074), ROR ID: <https://ror.org/0468j1635>

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD, Rize/TÜRKİYE. E-mail: hashatun_topaloglu22@erdogan.edu.tr, ORCID Numarası: [0009-0005-9950-8393](https://orcid.org/0009-0005-9950-8393), ROR ID: <https://ror.org/0468j1635>

Received / Accepted: 27 January 2025 / 15 April 2025

Citation: Erdoğan, S., Topaloğlu, H. (2025). Shanghai Cooperation Organization as the China's and Russia's Hegemonic Regionalising Mechanism in Central Asia, *İmgelem*, 16, 241-264.

GİRİŞ

Moğol İmparatorluğu gibi dünya tarihini derinden etkileyen büyük imparatorluklara ev sahipliği yapan ve Türkistan olarak da adlandırılan Orta Asya'ya, 19. yüzyılın sonlarına doğru Çarlık Rusyası hâkim olmuştur. Bölgeye yüzyıllardır egemen olan geleneksel yapı, Rus hâkimiyeti altındayken Rus sömürgecilik anlayışına uygun değişimler geçirmiştir. Ancak 1917 yılında yaşanan devrim neticesinde Rusya'da meydana gelen büyük siyasi değişimle, Çarlık Rusyası'nın yerini alan Sovyetler Birliği bölgenin yeni başat gücü haline gelmiştir. Soğuk Savaş bitinceye kadar Sovyet sisteminin parçası olarak kalmaya devam eden bölge, bu süreçte siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan büyük dönüşümleri deneyimleyerek tarihi geleneksel görünümünden giderek uzaklaşmıştır.

Soğuk Savaşın bitmesi ile Orta Asya'da Sovyetler Birliği egemenliği yasal olarak sona ermiş ve bölge haritası siyasal olarak beş bağımsız ulus devletin (Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan) yer aldığı yeni bir görünüm kazanmıştır. Oluşan yeni siyasal düzende Orta Asya'nın yeni ulus devletleri, kendi bağımsız politikalarını geliştirme ve uluslararası arenada kendi yerlerini alma fırsatı elde etmiştir (Gleason 1997). Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya'nın küresel rekabet açısından önemi de hızla artmıştır. Bölgenin stratejik konumu, özellikle enerji kaynakları açısından zenginliği, bölgeyi büyük güçlerin ilgi odağı haline getirmiştir. Petrol, doğal gaz ve çeşitli maden rezervleri gibi doğal kaynaklar, Orta Asya'yı küresel pazarlarda kritik bir konuma taşımıştır. Bu durum hem bölgesel hem de küresel güçlerin Orta Asya'ya olan ilgilerinin artmasını ve bölgenin stratejik bir mücadele alanı haline gelmesini beraberinde getirmiştir (Menon 2003). Özellikle 11 Eylül 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gerçekleşen terör saldırıları, Orta Asya'yı küresel güvenlik politikaları açısından daha önemli hale getirmiştir. Bu saldırılar, başta ABD olmak üzere büyük güçlerin uluslararası güvenlik stratejilerinde köklü değişikliklere yol açmış ve Orta Asya'nın jeopolitik stratejik önemi, saldırıların sorumlusu olarak ilan edilen Afganistan'a yapılan müdahale ile artmıştır. Yaşanan gelişmeler, Orta Asya'nın sadece bölgesel değil, küresel çapta da önemli bir mücadele alanı olarak konumlanmasını perçinlemiştir (Ali vd. 2021). Her ne kadar Orta Asya ülkelerinin devlet sistemlerindeki zaafılar ve aksaklıklar, bölgenin genel aktörlük kapasitesine ilişkin soru işaretleri doğursa da Orta

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

Asya'nın bu paragrafta da vurgulanan özellikleri ve barındırdığı fırsatlar, bölgenin uluslararası siyasette bir aktör olarak algılanmasını desteklemiştir.

Orta Asya'da ekonomik çıkarlarını maksimize etmeyi ve enerji güvenliğini sağlamayı hedefleyen büyük güçler, Soğuk Savaşın bitmesi ile bölgede Rus hâkimiyetinin zayıflamasıyla ortaya çıkan güç boşluğunu bir fırsat olarak görmüş ve bölgede kendi hegemonyalarını kurmaya yönelik çabalarını artırmıştır (Deyermund 2009). Bu bağlamda, bölgenin kendi çıkar tanımlamalarına uygun olarak yeniden şekillenmesini öngören bölgeselleşme planları, kullanılan başlıca araçlardan biri olmuştur. Bu çalışmada dünya siyasetinde gücünü arttırmakta olan büyük güçler Çin ve Rusya'nın, Orta Asya'nın bölgeselleşmesine olan etkisi, iki aktörün bölgedeki iş birliğine yasal bir zemin sağlayan Şangay İşbirliği Örgütü'nden (ŞİÖ) hareketle analiz edilmektedir. Bu çalışmanın temel iddiası, Orta Asya'daki bölgeselleşme süreçlerinin şekillenmesinde, bölge ülkelerinin ortak sorunlarına çözüm bulmak amacıyla iş birliği yapmalarına olanak tanıyan bir platform olarak ŞİÖ'nün önemli bir rol üstlendiği ve örgütün eş zamanlı olarak Çin ve Rusya'nın hegemonik ideallerine hizmet ettiği'dir. Çalışmada benimsenen temel yöntem karmaşık süreçlerin zaman içindeki gelişiminin anlaşılmasına olanak veren vaka temelli süreç analizidir (case-based process tracing) (George & Bennett 2005). Çalışmanın odak noktasında yer alan Orta Asya'daki bölgeselleşme eğilimi gibi zaman içinde gelişim gösteren trendlerin anlamlandırılmasında oldukça yararlı olan vaka temelli süreç analizi mevcut literatür ve ŞİÖ tarafından üretilen politika belgeleri temelinde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu yöntem temelinde yapılan analiz ile Orta Asya'nın bölgeselleşmesine hegemonik büyük güçlerin aracı olarak ŞİÖ'nün oynadığı rolün tarihsel süreçteki gelişimi, barındırdığı dinamikler ve sonuçları dikkate alınmaktadır.

Çalışmanın teorik altyapısını yeni bölgeselleşme literatüründe bölgeselleşme süreçlerinde üzerinde durulan (Hveem 2003; Gürcan 2019) ve büyük güçler ve bölgeselleşme süreçleri arasında bağlantısallık olduğu varsayımı üzerine inşa edilen hegemonik bölgeselleşme kavramı oluşturmaktadır. Büyük güçlerin bölgeselleşme süreçlerini kendi hegemonyaları için araçsallaştırdığını savunan hegemonik bölgeselleşme kavramsal bakış açısından hareketle, bu çalışmada bölgesel ve küresel ölçekte etki siyaseti izleyen büyük güçler olarak Çin ve Rusya sıklıkla hegemon olarak da ifade edilmektedir. Uluslararası siyasetteki bölgeselleşme süreçleri ya da büyük güçler arasındaki ilişki ve rekabetler gibi bazı gelişmelerin halen Soğuk Savaş döneminde ön planda olan etki siyaseti ve hegemonya kavramları üzerinden analiz edilmesinin bu süreçlerin anlaşılmasını kolaylaştıracağını düşünenlerin varlığı (Beeson 2006; Buranelli

2018) ve ŞİÖ'nün Orta Asya'da bölgeselleşme vizyonu sunan yapılar arasında üye sayısı ve bölgeselleşme gündemi itibarıyla en kapsamlısı görünümünde olması (Aris 2009; Kembayev 2018) akademik açıdan incelenmesinin temel çıkış noktaları olmuştur. Çalışmanın özgünlüğü hem bölgeselleşme literatürü açısından yeni olan bir teorik kavramsal çerçeveyi barındırması, hem de bu teorik kavramı hegemonik güç olarak davranma eğiliminde olan Çin ve Rusya'nın Orta Asya'daki bölgeselleşme sürecini hegemonik rekabete dönüştürmeden iş birliği temelinde yönetmelerine dair bir ampirik örneği içermesidir. Çalışmada konu hegemonik bölgeselleşme kavramı, Orta Asya'da bölgeselleşmenin tarihsel süreçte gelişimi, Çin ve Rusya'nın Orta Asya'daki rolleri ve ŞİÖ'nün Orta Asya'nın bölgeselleşmesine yönelik faaliyetleri alt başlıkları temelinde incelenmektedir. Çalışma ŞİÖ'nün Orta Asya'nın hegemonik bölgeselleşmesine olan katkısına ilişkin bir değerlendirme ile nihayetlenmektedir.

Yeni Bölgeselleşme ve Hegemonik Bölgeselleşme

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde küresel siyasette baskın olan eğilimlerden biri de dünyanın her yerinde gözlemlenen bölgecilik ve bu eğilimin sonucunda gelişen bölgeselleşme deneyimleridir (Gomez & Parigi 2015; Sandalcılar & Erdoğan 2017; Kallscheuer 2018; Baral 2024). Savaş sonrası dönemde, var olan ekonomik, siyasi ve güvenlik sorunlarına yanıt olarak küresel düzeyde atılan adımlara ek olarak, bölgesel düzeyde iş birliği ve entegrasyonu hedefleyen Avrupa Birliği (AB) gibi çok sayıda siyasi proje de hayata geçirilmiştir.

Süregelen bölgecilik anlayışı zamanla değişim göstermiş ve bölgeselleşme deneyimlerinin dinamiklerinde yaşanan farklılaşma ile konuya ilişkin akademik literatürde eski ve yeni bölgeselcilik şeklinde bir ayrışma söz konusu olmuştur (Söderbaum 2015). Ancak bu ayrışma yenisinin eskisinin yerini almasından ziyade, eskisini kapsayarak yeni dinamikler barındırması şeklinde gerçekleşmiştir. Yani bu ayrışma çatışmacı bir ikilemden ziyade, evrimsel bir gelişme olarak hayat bulmuştur (Hettne 1999; Yuzhu 2020). 2000'lerden bu yana baskın hale gelen yeni bölgecilik perspektifinin başlıca özelliklerinden biri, bölgenin varlığına dair genel bir kabulle hareket edilmemesidir (Zhengyuan 2010; Kranopolsky 2022). Yeni bölgecilik, bölgenin varlığından ziyade bölgeselleşme sürecine ve bu sürecin dinamiklerine odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre bölgenin varlığı ve özellikleri, bölgeselleşme süreci boyunca gelişen etkileşimler, anlaşmalar ve iş birlikleri aracılığıyla şekillenmektedir. Dolayısıyla bölge, bölgeselleşme bağlamında inşa edilen bir yapıdır (social construction). Ayrıca bu inşa sürecinin dünyanın her yerinde aynı şekilde yaşanmadığına işaret edilerek, eski bölgecilik anlayışının bölgeselleşmeyi dünyanın her yerinde benzer şekilde deneyimlenen idealize edilmiş bir pratik olarak görme anlayışına da meydan okunmaktadır (Sánchez 2022).

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

Ek olarak, eski bölgecilik birbirine coğrafi olarak yakın birimler arasında artan iş birliği ile varlık kazanan bir bölge anlayışına dayanırken, yeni bölgecilik coğrafi olarak yakın konumlanan aktörler arasında olması gerekmeyen, her bölgeye özgü koşullara, ihtiyaçlara ve hedeflere göre değişen ve ilerlemeci olmak zorunda olmayan daha esnek bir bölge kavramına vurgu yapmaktadır (Hettne 2005). Hatta yeni bölgecilikte bölgeselleşme tercihinde bulunan birimlerin devletler olmasına bile gerek bulunmamaktadır. Devlet dışı aktörlerde de bölgeselleşmenin ortaya çıkıp gelişimine liderlik edebilmektedir (Sánchez 2022).

Bölgenin inşasında, bölgeyi diğerlerinden ayrı kılan kültür, coğrafya, siyaset, ekonomi ve güvenlik gibi alanlardaki güncel ya da tarihi ortaklıklar, paylaşımlar ve bağımlılıkların yanı sıra içsel ve dışsal etkenler de rol oynamaktadır (Fawcett 2005). Bölgeler, bölge içinden aktörlerin bölgenin varlığını kabul etmeleri ve bölgeyi kendi kimlik tanımlamalarının bir parçası olarak kabul etmeleri neticesinde varlık kazanabildikleri gibi, bölge dışından aktörlerin özellikle büyük güçlerin bilinçli çaba ve müdahaleleri neticesinde de ortaya çıkabilmektedir. Bu dışsal etkenler, uluslararası kuruluşlar, büyük güçler veya küresel ekonomik aktörler tarafından gerçekleştirilen stratejik müdahaleler, politikalar veya anlaşmalar şeklinde olabilmektedir. Bu tür müdahaleler, bölgesel dinamikleri değiştirebilmekte, yeni bölgesel yapılar oluşturabilmekte ve mevcut bölgelerde köklü değişimlere neden olabilmektedir. Bu süreçler dâhilinde bölge içinden aktörlerin gönüllü tercihleri ile oluşan bölgeler aşağıdan yukarı bölgeselleşmenin örneği olarak görülürken, dış aktörlerin etkisi ile oluşan bölgeler yukardan inmecili bölgeselleşme deneyimleri olarak kabul edilmektedir (Hughes vd. 2005). Bazı bölgelerde içsel ve dışsal etkiler eş zamanlı olarak bölge inşasını etkileyebilmektedir.

Bir bölgeselleşme deneyimine dışardan etki etme kapasitesi olan aktörlerin başında dünya siyasetinde ayrıcalıklı bir konumda yer alan ve kendi çıkarlarına hizmet eden etki alanları oluşturma siyaseti güden hegemonyacı büyük güçler gelmektedir. Hegemonya güçlü devletlerin, kendilerinden daha zayıf diğer devletler üzerinde baskı ve etki kurmasıdır. Bu yolla küçük devletlerin, kendilerinin çıkarlarına hizmet eder şekilde davranması sağlanmaktadır (Amineh 2022). Dolayısıyla, hegemonya uluslararası sistemde gücün ve güç ilişkilerinin nasıl işlediğini anlamaya yönelik kullanışlı kavramlardan biridir (Smith 2007). Hegemonik düzende hegemonyanın etkisinde olan devletler, hegemonun doğrudan otoritesi altına girmek yerine bağımsız egemen birimler olarak kalmaya devam etmektedir (Lim & Ikenberry 2023). Soğuk Savaş yıllarında ABD'nin kapitalist dünya, Sovyetler Birliği'nin de Doğu Bloku üzerindeki kontrolü, hegemonyanın en bariz tarihi örneklerindendir.

Hegemonik bölgeselleşme kavramı ise 1930'lu yıllarda Antonio Gramsci tarafından en ünlü eseri Hapishane Defterleri'nde ortaya atılan toplumsal sınıflar arasında var olan ve çoğunlukla rıza boyutu da içeren kontrol mekanizmalarının var olduğu ilişkileri tanımlamaya hizmet eden hegemonya kavramını (Okur 2015), bölgeselleşme literatürü ile buluşturmakta ve bölgeselleşmenin de bir güç ilişkisinin tezahürü olabileceğini ortaya koymaktadır. Nitekim pek çok bölgeselleşme deneyiminde bölgede ekonomik, siyasi ya da askerî açıdan güç sahibi hegemonların var olduğu ve hegemonların ellerindeki kaynaklarla pek çok bölgesel soruna çözüm ürettikleri ve bölgeselleşmeye liderlik ettikleri görülmektedir (Hettne vd. 2015). Çünkü gücü artan ve büyük güç statüsü elde eden devletlerin, çıkar tanımlamaları yeni pazar ve ulaşım imkanlarına erişim gibi hesaplamalarla daha kapsamlı bir hal almakta ve bölgesel ya da küresel ölçekteki dışsal gelişmeleri etkileme istekleri artmaktadır. Ayrıca bu devletler bölgesel ya da küresel düzeyde neyin adil ya da doğru olduğunu söylemeyi de kendilerinin hakkı olarak görmektedir (Friedberg 2011).

Hegemonik büyük güçler bu zamana kadar gelişen bölgeselleşme literatüründe ağırlıklı olarak bazı maliyetlere katlanarak bölgeselleşmeyi kolaylaştırıcı bir faktör olarak analiz edilmektedir (Reed 1997). Realist teorisyenlerden Robert Gilpin'in (1981) hegemonik istikrar yaklaşımı bu durumun örneklerinden biridir. İlgili yaklaşım, hegemonların uluslararası siyasi sistemde istikrarı sağlamaları sayesinde diğer devletler açısından iş birliği yapmanın daha imkanı hale geldiğini ileri sürmektedir. Diğer devletler açısından bu fayda unsuru, Gramsci'nin hegemonya yaklaşımında var olan rıza boyutunun ortaya çıkışına katkı sunmaktadır. Hegemonlar bölgeselleşme süreçlerini çoğunlukla bölgede var olacak norm ve değerler, anlaşmalar, yatırımlar, altyapı projeleri, medya kontrolü gibi mekanizmalar ya da daha kalıcı yapılar olan ve bu araçların tamamını koordine etme fırsatı sunan bölgesel uluslararası örgütler yoluyla idare etmektedir (Wendt 1992; Hurrell 1995). Bölgeselleşmeyi kolaylaştırıcı etkilerinin yanı sıra, hegemonların bölgeselleşmeyi kendi çıkarları odaklı geliştirerek bölgenin kendine has özelliklerini görmezden geldiği ve hatta hegemonların kendi çıkarlarına ters sonuçlar üretmeye yönelik bölgeselleşmeleri engelleme reflekslerinin söz konusu olduğu durumlar da söz konusu olabilmektedir (Wendt 1999). Bu durum özellikle bölge içinden aktörlerle farklı çıkar tanımlamalarına sahip olduklarında sıklıkla yaşanmaktadır (Bohr 2004; Macfarlane 2004). Dolayısıyla hegemonunun bölgeselleşmeye yönelik müdahaleleri kimi zaman bölgedeki devletlerin ya da ilgili bölgeye dair alternatif vizyonu olan başka hegemonların olumsuz tepkilerine neden olabilmektedir (Strange 1988). Bu sebeple hegemonik bölgeselleşme süreci kimi zaman çatışmacı bir süreç olarak gelişim gösterebilmektedir. Bölge ülkelerinin hegemonu

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

karşı gelişlerinde egemenliklerine yapılan aşırı müdahale ya da hegemonca sağlanan ödüllerden yeterince faydalanamama veya söz konusu ödüllerden elde ettikleri görece paydan duyulan memnuniyetsizlik gibi faktörler rol oynarken, diğer hegemonik büyük güçler ise kendilerini dışlayan ya da bölgedeki ayrıcalıklarını riske atan hegemonik bölgeselleşmelere karşı koyma refleksi ile hareket etmektedir (Lake 1999).

Orta Asya, Bölgeselleşme ve Hegemonya

Asya'nın denizden uzak iç kısmında yer alan Orta Asya, İran'ın Horasan bölgesinden başlayarak Kuzey Afganistan dâhil Pamir ve Hindukuş-Kunlun (Karanlık) dağlarının kuzey eteklerinden Çin'in Tun-huang bölgesine kadar uzanan, oradan Mançurya'nın batısına ulaşan, Moğolistan'la birlikte Güney Sibirya'nın tamamını içine alan, batıda Ural dağları ile Volga ırmağının Hazar denizine ulaştığı noktaya kadar devam eden geniş bir alan şeklinde tanımlanabilir. Bölgenin tarihi kaynaklardaki adı 19. yüzyıl ortalarına kadar Türkistan yani Türk Yurdu'dur (Taşağıl 2012). Orta Asya'da kökenleri, tarihi İpek Yolu'na uzanan eski bir bölgecilik geleneği bulunmaktadır. Orta Asya'daki beş cumhuriyet birbirine benzeyen ve onları başkalarından ayıran ortaklıklara (ortak etnisite, ortak din ve ortak tarihi miras gibi) sahiptir (Naarajärvi 2012). Bu ortaklıklar zaten Orta Asya'nın hem tarihsel süreçte hem de günümüzde bir bölge olarak anılmasında rol oynayan temel unsurlardır.

Orta Asya'nın günümüzdeki haliyle bölge görünümünü kazanması ise 19. yüzyılın sonlarında, güney bölgelerine yayılım gösteren Çarlık Rusyası'nın hâkimi olduğu bölgeyi yönetmek üzere Türkistan idari birimini kurması ile olmuştur (Kahraman 2023). Çarlık Rusyası tarafından atılan bu kritik adım öncesinde bölge halkları arasındaki etnik, dinî ve kültürel benzerlikler, Çarlık tarafından oluşturulan idari birimin sınırların çizilmesinde belirleyici rol oynamıştır (Patnaik 2019). Başka bir deyişle, Çarlık Rusyası'nın bölgeye hâkim olması ile tarihi Türkistan'ın bölünmesi, Doğu Türkistan'ın bugün de olduğu gibi Çin yönetimi altında kalması ve Doğu Türkistan'ın ise günümüz Orta Asya'sı haline gelmesi gerçekleşmiştir. Bölgenin Orta Asya olarak anılması da Alman kâşif ve bilim insanı Alexander von Humboldt'ın 1843 yılındaki ilk kullanımı sonrasında olmuştur (Dani 1992).

19. yüzyılda başlayan Rus egemenliği öncesinde daha bütünleşik bir bölge görünümünde olan Orta Asya'nın bölgesel kimliği, özellikle Sovyetler Birliği yönetim mekanizması altında giderek ayrıışan aktörlerden teşkil eden bir yapıya dönüşmesi ile büyük ölçüde aşınmıştır. Orta Asya'da Sovyetler Birliği tarafından oluşturulan idari birimler, bölge

halklarının ayrışmasında ve kendilerine has milli kimliklerinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır (Ro'i 1991). Rusya, Orta Asya'ya hâkim olmasının ardından bölge halklarının ortak bir kimliğe sahip olmasını engellemeye yönelik politikalar izlemiştir. Bu doğrultuda bölge halklarının dil birliğini ve etnik ortaklığını bozmaya yönelik tedbirler de benimsenmiştir (Schlyter 2006).

Sovyetler Birliği zamanında aynı siyasal yapı içinde yer alan Orta Asya ülkeleri arasında karşılıklı bağımlılıklara ve iş bölümüne dayalı bir ekonomik sistem var olmuştur. Bu kapsamda, bölge ülkeleri ortak ulaşım ve enerji altyapısına sahip olmuştur (Kranopolsky 2022). Sovyetler Birliği'nin Sovyet sisteminde yer alan ülkeler arasındaki iş birliğine önem veren yönetim anlayışına karşın, bu dönemde Orta Asya'nın tarihsel olarak bir süreklilik arz eden bölgeselleşmesi, idari birimler arasında yapay olarak inşa edilen farklılıklar nedeniyle sekteye uğramıştır (Roy 2018). Sovyetler Birliği döneminde bilinçli olarak izlenen Orta Asya halklarının ortaklıklarını bozma politikası, temelde etnik kimliklerin güçlendirilmesi, sınırların çizilmesinde bilinçli olarak oluşturulan azınlıklar (Kırgızistan'ın Oş kentinde yaşayan Özbekler ve Özbekistan yaşayan ama kendilerini Kazaklara yakın hisseden Karakalpaklar gibi), yerel dil ve lehçelerin okullarda öğretilmesi şeklindeki politikalar ile hayata geçirilmiştir (Bayraktar 2008).

Soğuk Savaşın bitmesi ile bölgede etkili hale gelen milliyetçilik söylemi ise bölge ülkelerini, önceki dönemin aksine kimseye bağımlı olmadan kendi kendine yeter hale gelme politikası izler hale getirerek, bölgede Soğuk Savaş boyunca var olan içsel uyumu işlemez hale getirmiştir (Patnaik 2019). Dolayısıyla, Rus hâkimiyetinin resmen sona erdiği Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya'da milli devletler ortaya çıkmıştır. Sovyet sömürgecilik tarihi mirası neticesinde Orta Asya ülkeleri birbirine yeterince güven duymaz hale gelmiştir. Bu durum bu ülkelerin güvenilir bir aracı olmadan, iş birliği yapabilme potansiyellerini büyük ölçüde yok etmiştir (Oğuz & Karabulut 2022). Geçmişte bu aracılık rolü tartışmasız olarak Sovyetler Birliği tarafından yerine getirilirken, günümüzde bu rolü yerine getiren çok sayıda aktör bulunmaktadır. Çin bölgeye komşu topraklarını teşkil eden Sincan bölgesinde yaşayan Türk uyruklu vatandaşlarının bölge halkları ile yakınlaşarak ayrılıkçı bir çizgide hareket etme ihtimalinden oldukça rahatsızlık duyduğundan, Orta Asya'nın bu bölünmüş halinden oldukça memnun olmuştur (Indeo 2010).

Soğuk Savaşın bitmesi ile Orta Asya'nın geçmişindeki bölgeselleşme gündemine geri dönmesi için yeni bir fırsat doğmuş ve nitekim bu dönemde bölgedeki bölgeselleşme denemelerinin sayısında bir artış yaşanmıştır (Rashid 2002). Bu süreçte bölge ülkeleri kendi

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

başlarına kalamamıştır. Bölgenin stratejik konumu ve zengin kaynaklara sahip olmasının etkisi ile küresel ya da bölgesel ölçekli hegemonların, bölge siyasetinde aktif olması ve bölgedeki gelişmeleri yönlendirme çabası içinde olmaları söz konusu olmuştur. Soğuk Savaş sonrasında ABD, Çin ve Rusya bölgeye ilgi duyan hegemonik büyük güçler olarak belirmiştir. Bu hegemonlardan Çin ve Rusya bölgeye doğrudan komşu olmaları, ABD ise küresel siyasetteki Soğuk Savaş takip eden erken dönemde küresel sistemdeki başat rolünün ve 11 Eylül Saldırıları sonrasındaki siyasetinin etkisi ile bölgeyi şekillendirme siyaseti izlemiştir (Atal 2003).

Orta Asya, 21. yüzyıl küresel siyasetinin iki önemli aktörüne komşudur. Dünya siyasetini şekillendirmek iddiasında olan Çin ve Rusya'nın yanı başlarında olan bir bölge görünümündeki Orta Asya'yı şekillendirmek istemesi şaşırtıcı değildir. Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Birliği egemenliğinde kalan bölgede, Rusya bu tarihsel deneyimden kaynaklanan inkâr edilemez bir meşruiyetle faaliyet göstermektedir. Rusya bölgedeki etkisini bölge ile olan köklü tarihsel bağları ve bölgenin güvenliğine katkısı üzerinden meşru kılma motivasyonu ile hareket ederken (Dwan ve Pavliuk 2007), Çin ise yükselen ekonomik gücünün verdiği özgüvenle hareket ederek kendi yükselme vizyonunun önemli dayanaklarından biri olan Kuşak Yol Girişimi'ne (Belt ve Road Initiative) bölgeyi dâhil etmeyi ve ekonomik büyümesi için gerekli bölgede bulunan kaynaklara erişimine olanak sunan bir hegemonya stratejisi takip etmektedir (Eder 2020). Hem Çin hem de Rusya bölgedeki hegemonyalarını ilerletmek için Rus Dünyası Vakfı, Gorchakov Fonu, Konfüçyüs Enstitüleri gibi başta dil, medya, eğitim alanlarında yumuşak güç veren kamu diplomasisi araçlarından da faydalanmaktadır (Nogayeva 2012; Valenza, Boers ve Cappelletti 2021).

Çin ve Rusya bu zamana kadar, bölgeye dair hegemonik bütünleşmecî yaklaşımlarını çatışmacı bir hale getirmeden birlikte hayata geçirmekte oldukça iyi bir performans sergilemiştir. ŞİÖ, Çin ve Rusya'nın kendi bölgeselleşme perspektiflerini bölgede hâkim kılmasının önemli bir aracı olmuştur (Naarajärvi 2012). İki aktörün ŞİÖ kapsamındaki iş birlikçi tutumu, bölgedeki varlığı aşırı cılızlıklarla mücadele politikası kapsamında ilk etapta sorun edilmeyen ABD'nin, bölgeye yönelik demokrasi yayma gündemli kendi hegemonik perspektifini dayatmasını önemli ölçüde sınırlandırmış ve ABD'yi bölgedeki faaliyetlerini önemli ölçüde sınırlandırmak zorunda bırakmıştır (Torbakov 2007; Indeo 2010).

Orta Asya dünyanın önde gelen hegemonlarını da kapsayan bir rekabet alanı görünümündedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya bölgede yüzyılı aşkın bir süredir sahip

olduğu etkiyi koruma siyaseti güderken, Çin ise artan siyasi ve ekonomik gücüne paralel olarak bölgedeki etkisini genişletmeyi hedeflemiştir (Clarke 2010). Her iki aktör de bu amaçlarına yönelik politikalar geliştirmiştir. Rusya temelde Yakın Çevre Doktrini (Near Abroad Doctrine) ile Sovyetler Birliği'nin egemen olduğu coğrafyalarda etkili olmaya çalışırken (Kafkasyalı 2012), Çin Kuşak Yol Girişimi ile yatırımdan, ticaret ve insan kaynaklarına uzanan geniş bir ekonomik perspektifle hedefine erişmeye çalışmaktadır (Bird vd. 2020). ABD, her ne kadar bölgede sahip olduğu iki üssü (Özbekistan ve Kırgızistan) geçmiş dönemde kaybetse de küresel sistemdeki konumu, özellikle de küresel finans kurumları üzerindeki etkisi ile bölge ülkeleri üzerinde etkiye sahip hale gelmektedir (Patnaik 2019). Ek olarak, ilerleyen dönemde ABD ve Avrupa'nın dışında bölgeye yakın konumlanmış bölgenin potansiyelinden faydalanmak isteyen ama bunu en azından şimdilik hegemonik bir tutum içinde olmadan yapmaya çalışan Japonya ve Güney Kore gibi ülkelerin de bölgeye yönelik çıkarları söz konusu olabilir (Cabestan 2013).

Her ne kadar şu an için Çin ve Rusya, Orta Asya'daki bölgeselleşme bağlamında uyumlu ve birlikte hareket ediyor görünseler de gelecek dönemde bölgede iki aktörden birinin çıkarlarına daha fazla hizmet eden yeni bir bölgesel denge söz konusu olabilir. Bu durum Çin ve Rusya'nın Orta Asya özelinde de çatışmalarına sebebiyet vererek kendi bölgeselleşme tercihlerini geçerli kılmak adına rekabetçi bir tutum içine girmelerini beraberinde getirebilir. Ancak AB özelinde Fransa ve Almanya'nın Avrupa'da gerçekleştirdikleri gibi, her iki büyük gücün çıkarlarını eş zamanlı olarak gerçekleştirmesine izin veren iş birliğine dayalı bir denge de bulunabilir. Bu çalışmada bir sonraki başlık altında kapsanacak olan ŞİÖ'nün, bu minvalde olup olmadığının düşünülmesi de bu noktada oldukça önemlidir.

Şangay İşbirliği Örgütü ve Orta Asya'da Bölgeselleşme

Tarihsel süreçte çok kez çatışmış olan Çin ve Rusya, Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya'da pragmatik bir tutum benimseyerek iş birliği içinde hareket etmeyi tercih etmiş ve bölgedeki çıkarlarına bu şekilde erişmeyi hedeflemiştir (Rana 2023). Hatta öyle ki küresel sistemin yükselen iki gücü arasındaki iş birliği, tarihsel süreçte daha önce hiçbir zaman gözlemlenmeyen ileri bir seviyeye ulaşmıştır (Li vd. 2020). 1990'lı yıllarda iki tarafın bölgede gelişen iş birliği 2001 yılında zaman içinde kapsanan coğrafya ne nüfus itibarıyla dünyadaki en büyük uluslararası örgütlerden birine dönüşen ŞİÖ'nün kurulması ile daimî bir yapıya evrilmiştir. Bu da demek oluyor ki taraflar aralarında güçlenen ve karşılıklı güven üzerine inşa edilen ikili ilişkiler, çok taraflılık ortamlarında da devam etmiştir. ŞİÖ'nün kurulmasının hemen ardından Çin ve Rusya arasında Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması imzalanmış ve anlaşmada, ABD hegemonyasına karşı ortak mücadele edileceği ifade edilmiştir (Tyler 2001).

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

Bu iş birliği, zamanla ŞİÖ'nün bölgesel bir güvenlik ve iş birliği platformu olmanın ötesine geçerek NATO'ya alternatif ve çok kutuplu bir dünya düzenini savunan bir örgüt olarak algılanmasına yol açmıştır (Kafkasyalı 2012). Özetle, Çin ve Rusya ilişkilerinde geçmiş dönemde var olan çatışma ve rekabeti geride bırakarak Soğuk Savaş sonrası dönemde Orta Asya'da iş birliği yapmayı tercih etmesi, bölgesel ve küresel ölçekte önemli sonuçlar doğurmuştur.

ŞİÖ'nün kurulması Orta Asya açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından oluşan belirsizlik ortamında Orta Asya devletleri, güvenlik ve istikrarı sağlamak için uluslararası aktörlerle daha yakın ilişkiler kurma arayışına girmiştir (Zhengyuan 2010). ŞİÖ, bu süreçte bölgenin uluslararası örgütler aracılığıyla bölgeselleşmesinin ve bölgesel iş birliğinin kurumsallaşmasının önünü açmıştır. Bu yapı, bölgedeki ülkelerin yalnızca ekonomik ve siyasi ilişkilerini derinleştirmekle kalmamış, aynı zamanda kolektif güvenlik stratejileri geliştirmelerine de olanak tanımıştır (Allison 2018). ŞİÖ, kurulmasının ardından bölgede istikrarın sağlanmasına yönelik bir vizyon belirlemiştir. Bu doğrultuda terörizm, aşırıcılık ve ayrılıkçılıkların olmadığı bir bölge hedeflenmiştir (Duşanbe Bildirisi 2014). ŞİÖ'nün kurulması, Orta Asya'nın uluslararası ilişkilerde bölgesel bir aktör olarak ortaya çıkmasına büyük katkı sağlamış ve bölgenin istikrarına yönelik önemli adımların atılmasına zemin hazırlamıştır.

ŞİÖ ilk etapta çok fazla iddialı hedefleri olmayan ağırlıklı gündemi güvenlik olan bir uluslararası örgüt olarak varlık kazanmış ve ardından siyaset, ekonomi ve kültür gibi pek çok alanda iş birliğini barındıran kapsamlı bir yapı haline gelmiştir (Aris 2009). Ayrıca, ŞİÖ başlangıçta Orta Asya'nın ortak çözülmesi gereken sorunları için iş birliğine dayalı bir şekilde bölgeselleşmesine etki etme potansiyeli yüksek bir yapı görünümünde iken, zamanla özellikle üyelerin artması ve farklılaşması ile Asya'nın geneline hitap eden ve hatta küresel siyasette de etki üretme motivasyonu barındıran bir örgüte dönüşmüştür. Bu durum örgütün Rusya, Çin, Hindistan gibi küresel siyasette Soğuk Savaş sonrasında devam eden geçiş sürecinin yükselen yeni güçlerini barındırmasının doğal bir sonucu olarak görülebilir. Dolayısıyla örgüt bir yandan üyelerini barındıran bölgede barış ve istikrarın hâkim olmasını sağlamayı çabalarken, diğer yandan küresel ölçekte uluslararası siyasetin herkesin eşit ve adil katılımına imkân veren bir şekilde dönüşümünü hedeflemiştir (Li vd. 2020).

ŞİÖ'nün bölgenin en köklü sorunlarından birini teşkil eden sınır muhalefetini büyük ölçüde çözmesi ve tarihsel olarak rekabet ve çatışma halinde olan Asya ülkelerini (Çin ve

Hindistan, Hindistan ve Pakistan) zamanla bir araya getirmeyi başarılmasından hareketle, Örgütün sorun çözme ya da en azından sorunların tırmanmasını sınırlandırarak barışı koruma kapasitesini haiz olduğu aşikârdır (Carroll 2011; Jaffer 2016). ŞİÖ, Orta Asya’da farklı aktörler arasında güven ilişkisinin inşasında, ekonomi, enerji ve ulaşım gibi ortak çıkarlar alanlarında iş birliklerinin hayata geçirilmesinde ve bölgesel aktörler arasında iyi komşuluk ilişkilerinin gelişmesinde olumlu rol oynamıştır (Kranopolsky 2022). Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan arasında Fergana Vadisinde yaşanan gerilim ortamının büyük ölçüde geride kalması, ŞİÖ’nün Orta Asya siyasetinde ortaya çıkardığı olumlu gelişmelerin güzel örneklerinden birini teşkil etmiştir (Kocatepe 2022). Ancak, örgütün küresel vizyonlu aktörlerinin sayısının artması zamanla Orta Asya’nın bölgeselleşmesi gündeminin zayıflamasını beraberinde getirmiştir. Bu durumun farkında olan ŞİÖ üyesi ülke liderleri, 2023 yılında Yeni Delhi’de gerçekleşen toplantının sonuç bildirisinde, Orta Asya’nın örgütün odak noktası (core) olduğuna işaret ederek bölgede barışın, istikrarın, ekonomik kalkınmanın, güven ve dostluk temelli iyi komşuluk ilişkilerinin egemen olması hedefine ŞİÖ’nün halen güçlü bir şekilde bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bildiride Orta Asya’nın nükleer silahların olmadığı bir bölge olmasının, bölgenin güvenliği için önemli olduğu da vurgulanmıştır (Yeni Delhi Bildirisi 2024).

ŞİÖ’nün faaliyetlerinden anlaşıldığı üzere bölgeye dair diğer bir tasarım da ABD’nin herhangi bir şekilde bölgede var olmasına ve bölge ülkelerinin siyasetlerine müdahale etmesine müsaade edilmemesi olmuştur. Örgütün izlediği etkin siyaset sonucunda ABD, Özbekistan ve Kırgızistan’daki askeri üslerini kapatmak zorunda kalmıştır (Altundağ 2016). Çin ve Rusya, ŞİÖ çatısı altında Afganistan müdahalesini bahane ederek bölgede küresel sistemdeki tek taraflılık siyasetini hayata geçirerek etkili olmaya çalışan ABD’nin, bu çabalarını etkisiz bırakmak üzere etkin bir iş birliği gerçekleştirmiştir (Güneş 2020). Bu da gösteriyor ki Çin ve Rusya’nın Batıya, özellikle de ABD’ye, karşı besledikleri derin güvensizlik ve küresel siyasetin parametrelerinin uzunca bir süredir Batı tarafından şekillendirilmesine duyulan bir itiraz, ŞİÖ’nün Batı ya da ABD özelindeki tutum ve politikalarında belirleyici bir rol oynamıştır (Lim & Ikenberry 2023; Uslu 2024). Hatta öyle ki örgüt üyesi ülkeler Şangay Ruhu adıyla uluslararası siyasette ön planda olmasını arzu ettikleri ilkeleri (karşılıklı güven, karşılıklı istişare, eşitlik, karşılıklı fayda, farklı medeniyetlere saygı ve ortak geleceğe bağlılık) ABD’nin tek taraflılık söyleminin alternatifi olarak ilan ederek etmiştir (Erdoğan 2020). Şangay Ruhu ilkelerinin ŞİÖ ilkeleri olarak ilan edilmesi ve bölge ülkelerinin bu ilkeleri liberal düzenin müdahaleleri neticesinde unutulmuş kendilerine özgü geleneksel ilkeler olarak algılamaları, Çin’in norm üretiminde ve bu normların Orta Asya’da hâkim kılınmasını hegemonik başarısını

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

gözler önüne sergilemiştir (Anadi 2024). Öyle ki ŞİÖ'nün ABD karşısındaki tutumunu dikkate alarak örgütü, hegemonya karşıtı hegemonyacı bir yapı olarak da tanımlamak mümkündür (Sakwa 2020).

ŞİÖ'nün üye ülkelerin çıkarlarına hizmet eden geleneksel bir uluslararası örgüt görünümünde olması, üyelerin farklılaşan ulusal çıkarları ve örgüt içindeki çoklu hegemon varlığı, örgütün en önemli meydan okumaları olarak listelenebilir (Dossymoy 2019). ŞİÖ, Orta Asya ülkeleri tarafından ise bağımsızlıklarını koruma ve uluslararası siyasi sisteme dâhil olma hedeflerini Çin ve Rusya ile iyi ilişkilere sahip olarak başarmının bir aracı olarak görülmektedir (Altundağ 2016). Hem Çin hem de Rusya ŞİÖ'yü kendi çıkarlarına hizmet eden ve Orta Asya'daki hedeflerine ulaşmalarını sağlayan bir yapı olarak tanımlamaktadır. ŞİÖ içindeki hegemonik rolleri, Çin ve Rusya'nın tutumlarının ŞİÖ içinde görece üstün olmasını beraberinde getirmekte ve bu iki aktör kendi gündemlerini ŞİÖ gündemine dönüştürmekte ayrıcalıklı bir konumda yer almaktadır (Jaffer 2016). Çin ve Rusya'nın ŞİÖ içindeki konumları, şu ana kadar hegemonik bölgeselleşme literatüründeki iş birlikçi hegemonyanın (cooperative hegemony) en güzel örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Šćepanović 2021).

Çin ve Rusya ŞİÖ'yü belirli bir bölge üzerinde hegemonik güçlerini tesis etmek küreselde onları güçlü kılmaya hizmet eden bir mekanizma olarak görmektedir. Bu sayede küresel düzlemde belirli bir coğrafi alanın hegemon gücü olmanın prestiji ve meşruiyeti ile hareket edebilmektedir (Deyermund 2009). Dolayısıyla ŞİÖ'nün üye sayısının artması ve genişlemesi her iki aktörün de çıkarlarına hizmet etmektedir. Çin, örgütün sağladığı avantajlardan ekonomik hedeflerini gerçekleştirmesine yaptığı katkıyı öncelerken, Rusya örgütün güvenlik hesaplarına katkısına ve özellikle de küresel siyasetteki rekabet ortamına yani ABD'ye karşı iş birliği içinde hareket etmenin göstergesi olmasına önem vermektedir (Cabestan 2013; Maduz 2018). Ancak bu öncelik farkı, Çin'in de özellikle kendisi için büyük önem arz eden Doğu-Batı ticaretinin aksamadan devam etmesi açısından Orta Asya'nın güven ve istikrar barındıran bir coğrafya haline gelmesini istemediği şeklinde düşünülmemelidir. Mevcut durumda Orta Asya'da etki elde etmek isteyen iki hegemonik güç arasında resmi olarak ilan edilmemiş bir iş bölümü söz konusudur. Rusya her ne kadar Orta Asya'da tarihsel bağlarından kaynaklı yumuşak güce sahip olsa da Çin'in artan ekonomik ve siyasi gücü ile Orta Asya'da hegemonya kurmak üzere sahip olduğu yüksek potansiyelin ve avantajların farkındadır ve bu nedenle de bölgede ŞİÖ kapsamında Çin ile iş birliği içinde hareket etmeyi mantıklı bir tercih olarak görmektedir (Šćepanović 2021). 2022 yılında başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı

hem Orta Asya özelinde hem de genel küresel siyaset bağlamında Çin ile iyi ilişkileri korumayı ve geliştirmeyi Rusya için daha önemli hale getirmiştir. Çünkü savaş sonrası dönemde Batı, Rusya'yı hedef alan ağır bir yaptırım rejimini aşamalı olarak hayata geçirmiştir (Mirza ve Ayub 2021). Ayrıca Çin en azından şimdilik Rusya'nın, aralarındaki iş bölümünde bölgenin ana güvenlik sağlayıcısı rolünde olması nedeniyle, Orta Asya'da kendisinden daha ön planda olmasına rıza göstermektedir. Ancak 2013 yılında ilan edilen Kuşak Yol Girişimi sonrasında Çin, 2024 yılı itibariyle yaklaşık 95 milyar dolara ulaşan ticaret hacmi ve 2024 yılında yaklaşık 59 milyar dolar olan yatırımları yoluyla bölgede etkinliğini arttırarak bölgenin başlıca ekonomik ortağı haline gelmiştir (Astana Times 2025; New Central Asia 2025). Bölgede giderek artan ekonomik potansiyelini, Çin'in ilerleyen dönemde Rusya'dan bölgenin liderliğini almayı talep etmesi de olası görünmektedir (Pizzolo ve Carteny 2022). İki aktörün çıkarlarının, Çin'in Rusya aleyhine Orta Asya'da artan ekonomik gücünün etkisi ile uzun vadede çatışması, ŞİÖ'nün geleceği açısından şüpheleri beraberinde getirmektedir (Kazantsev vd. 2016). Bu hususlar dikkate alındığında örgütün, ulus devletin dışındaki aktörleri de kapsayan kimlik inşası süreçlerine önem veren Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni bölgecilik anlayışını somut bir şekilde ortaya çıkarma potansiyeli bir hayli düşük görünmektedir (Naarajärvi 2012).

SONUÇ

Orta Asya'da bölgeselleşme çabalarını Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgenin başat gücü olmaya yönelik politikalar izleyen komşu iki büyük güç Çin ve Rusya'yı hesaba katmadan ve bu iki gücün farklılaşan çıkarlarına rağmen bölgede iş birliği yapabilmesini sağlayan ŞİÖ'den bağımsız olarak anlamlandırmak oldukça zordur. Bu çalışmada yapılan analizler ışığında, Cooley (2012) tarafından da ortaya konduğu üzere, Orta Asya'nın bölgenin kendi içsel dinamikleriyle ve bölge ülkelerinin önceliklerine uygun bir şekilde, bölgede etkili hegemonik güçlerin hesaplamaları dikkate alınmaksızın dünya siyasetinde etkili bir aktör konuma yükselmesi en azından kısa vadede mümkün görünmektedir. Bu tespitten hareket Orta Asya her ne kadar yasal olarak bağımsız devletlerden teşkil eden bir görüntüde olsa da halen büyük güçlerin alternatif ve yarışan hegemonyalarının son derece etkili olduğu bir bölgedir.

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'daki varlıkları ve ŞİÖ kapsamındaki faaliyetleri, bölgedeki bölgeselleşme çabalarına hegemonik bir karakter veren temel unsurlardan biridir. Rusya, geleneksel etki alanı olarak gördüğü Orta Asya'daki tarihsel meşruiyetini, bölgenin başat güvenlik sağlayıcısı rolünü sürdürerek ve bölge enerji kaynaklarının dünya pazarlarına erişimini kontrol altında tutarak korumaya çalışmaktadır. Öte yandan, Çin ise Orta Asya'yı hammadde ve enerji tedarikçisi olarak görmekte ve bölgeyi devasa ihracat pazarlarına erişim

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

sağlayan kritik bir kara bağlantısı olarak değerlendirmektedir. Her iki aktörün ŞİÖ bağlamında iş birliği içinde hareket etmesine olanak tanıyan ortak vizyonları ise bölgede barış ve istikrarın sağlanması ile ABD'nin Orta Asya'da hegemonya kurma çabasının boşa çıkarılmasıdır.

Bu iki güç, hegemonik stratejilerini bu zamana kadar ŞİÖ çerçevesinde kazan-kazan mantığıyla hayata geçirmeyi başarmıştır. Çok taraflılık ilkesine dayalı bu yapı, Orta Asya ülkelerinin kendilerine bir katılım ve ifade alanı bulduklarını düşündükleri bir ortam yaratarak, bu ülkelerin Çin ve Rusya ile ilişki kurarken bağımsızlıkları hakkında daha az endişe duymalarını sağlamıştır. Bu da Çin ve Rusya'nın hegemonik bölgeselleşme politikalarına karşı direnç gösterme ihtimallerini azaltmıştır. ŞİÖ, bu anlamda Çin ve Rusya için Orta Asya'daki hegemonik bölgeselleşme vizyonlarını kolayca gerçekleştirebilecekleri ve aralarındaki rekabeti uzlaşmaya dönüştürebilecekleri bir mekanizma işlevi görmektedir.

2014 sonrası dönemde Ukrayna Krizi ile birlikte mecburen Batı'daki hâkimiyet alanına daha fazla yönelen Rusya'nın bu krizin çözümünün ardından Orta Asya siyasetinde nasıl bir yol izleyeceği, bölgesel bütünleşmenin hem geleceğini hem de hegemonik karakterini belirleyecek önemli bir unsur olarak görünmektedir. ŞİÖ'nün şimdiye kadar ortaya koyduğu performans, bu örgütün Orta Asya bölgeselleşmesinde kilit bir rol oynamaya devam edeceğine işaret etmektedir. Ancak ŞİÖ'nün geleceği, genel olarak Çin ve Rusya'nın çok kutuplu ve giderek daha bağlantılı hale gelen dünya düzeninde bölgesel ihtiraslarını nasıl dengeleyeceklerine bağlı olarak şekillenecek gibi gözükmektedir.

Çalışmanın sonunda, çalışmanın temel kısıtlarından biri olan resmi belge ve literatür taramasına dayalı bir analiz olmasında hareketle, konuya ilgi duyan ve gelecekte konuya dair araştırmalar yürütme niyetinde olan araştırmacılara gerek bölgede gerekse de bu çalışmada da kapsanan iki başat güç Çin ve Rusya özelinde gerçekleştirilecek olan saha çalışmaları ile konunun farklı boyutları ve dinamikleri ile anlaşılmasına katkıda bulunmaları önerilmektedir. Ayrıca, bu çalışmada benimsenen hegemonik bölgeselleşme kavramı ve bölgeselleşme yaklaşımından farklı teorik kavram ve araçların kullanımının da Orta Asya'daki bölgeselleşme süreçlerinin anlaşılmasında faydalı olacağı düşünülmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Central Asia, also known as Turkistan, remained dominated and influenced by Russia for more than 100 years, beginning in the late 19th century and ending with the end of the Cold War. It was during this period that the region underwent significant political, economic and social

transitions and moved away from its traditional pattern of development. In the post-Cold War period, five new independent states have emerged in the region, and its strategic location, particularly its abundance of energy resources, has attracted the attention of major powers.

With reference to the Shanghai Cooperation Organisation (SCO), which provides a legal basis for cooperation between the two actors in the region, this study analyses the influence of the rising powers of China and Russia on the regionalisation of Central Asia. The originality of the study is that it contains both a theoretical conceptual framework, which is new to the regionalisation literature, and an empirical example of how China and Russia, which tend to act as hegemonic powers, manage the regionalisation process in Central Asia on the basis of cooperation without turning it into hegemonic competition. The study examines the issue based on the concept of hegemonic regionalisation, the historical development of regionalisation in Central Asia, the roles of China and Russia in Central Asia, and the SCO's activities towards Central Asian regionalisation. Finally, it assesses its contribution to hegemonic regional integration in Central Asia.

One of the dominant trends in global politics in the post-World War II period has been the regionalism observed around the world and the experiences of regionalisation that have developed because of this trend. Regions may emerge as a result of actors within the region recognising the existence of the region and accepting it as part of their own definition of identity, or they may emerge as a result of deliberate efforts and interventions by actors from outside the region, in particular great powers. These external factors may take the form of strategic interventions, policies or agreements by international organisations, great powers or global economic actors. The theoretical framework of hegemonic regionalisation and the process-tracing method are used. The historical development, dynamics and consequences of the SCO's role as an instrument of hegemonic great powers in the regionalisation of Central Asia are the subject of the analysis based on this method. Based on the conceptual perspective of hegemonic regionalism, which argues that great powers operationalise regionalisation processes for their own hegemony, China and Russia are often referred to as hegemons in this study as great powers pursuing a policy of influencing at the regional and global levels.

There is a long tradition of regionalism in Central Asia, the roots of which can be traced back to the Silk Road. The five republics of Central Asia have similarities and commonalities (a common ethnicity, a common religion and a common historical heritage) that set them apart from other regions. Both historically and today, these commonalities have played a key role in the recognition of Central Asia as a region. With the end of the Cold War, a new opportunity

Çin ve Rusya'nın Orta Asya'da Hegemonik Bölgeselleşme Aracı Olarak Şangay İşbirliği Örgütü

arose for Central Asia to return to the regionalisation agenda of its past, and indeed the number of regionalisation attempts in the region increased during this period. The countries of the region could not remain isolated in this process. There have been attempts on the part of major powers to establish their hegemony in the region, with the aim of maximising their economic interests and ensuring energy security in Central Asia. In this context, one of the main instruments used has been the regionalisation plans, which envisage the transformation of the region in accordance with the definition of their own interests.

Central Asia is bordered by two of the major players in global politics in the 21st century, China and Russia. It is not surprising that China and Russia, which claim to be shaping world politics, would also like to shape Central Asia, which is a neighbouring region. So far, China and Russia have been quite successful in the implementation of their hegemonic integrationist approach to the region without turning it into a confrontational one. The SCO has been an important instrument for China and Russia. It has allowed them to impose their regionalisation perspective on the region. With the establishment of the SCO in 2001, which over time has become one of the largest international organisations in the world in terms of geography and population, the cooperation between the two sides that developed in the region in the 1990s became a permanent structure.

The establishment of the SCO has been an important turning point for the Central Asian region. Not only SCO has deepened economic and political relations among the countries of the region, but it has also enabled the development of collective security strategies. The SCO initially existed as an international organisation with a predominant security agenda without very ambitious goals and then became a comprehensive structure that includes cooperation in many fields such as politics, economy and culture. While China focused on the SCO's contribution to the achievement of its economic goals, Russia emphasised the SCO's contribution to its security calculations and, above all, to the global political competition, in other words, its ability to act in concert against the United States.

Today, it is very difficult to make sense of regionalisation efforts in Central Asia without considering the two neighbouring great powers, China and Russia, which have pursued policies to become the dominant power in the region in the post-Cold War era, and without the SCO, which allows these two powers to cooperate in the region despite their diverging interests. The SCO is seen by the Central Asian countries as a means of achieving their goals of preserving their independence and being included in the international political system by having good

relations with China and Russia. However, the future of the SCO, and how it will affect Central Asia, will depend on how China and Russia choose to balance their regional ambitions in a multipolar and increasingly interconnected world.

KAYNAKÇA

- Ali, H., Muhammadi, M., Masood, Y. et al. (2021). The grand strategy of China towards Central Asia: An assessment of Chinese new regionalism strategy and its geopolitical implications for US in the post 9/11 era, *Journal of South Asian Studies*, 9(3), 225-233. Doi: 10.33687/jsas.009.03.3906
- Allison, R. (2018). Protective integration and security policy coordination: Comparing the SCO and CSTO, *The Chinese Journal of International Politics*, 11(3), 297-338. Doi: [10.1093/cjip/poy008](https://doi.org/10.1093/cjip/poy008)
- Altundağ, Z. (2016). Geçmişten günümüze Şangay İşbirliği Örgütü, *Avrasya Etütleri*, 49(1), 99-124.
- Amineh, M. P. (2022). China's rise and the question of hegemony and world order, M. P. Amineh (Der.), *The China-led Belt and Road Initiative and its reflections: The crisis of hegemony and changing global orders* içinde (36-69), Oxon: Routledge.
- Anadi, A. (2024). New regionalism and norm creation: A case of Shanghai Cooperation Organisation, *Journal of Strategic Security*, 17(1), 100-111. Doi: 10.5038/1944-0472.17.1.2184
- Aris, S. (2009). Spreading the "Shanghai spirit": A chinese model of regionalization in post-soviet central asia, E. Kavalski (Der.), *China and the global politics of regionalization* içinde (153-163), New York: Ashgate Publishing.
- . (2011). *Eurasian regionalism: The Shanghai Cooperation Organisation*, Palgrave Macmillan.
- Astana Times. (2025, Ocak 2025). <https://astanatimes.com/2025/01/kazakhstan-ranks-first-among-chinas-central-asian-trade-partners-in-2024/#:~:text=The%20Kyrgyz%20Republic%20followed%20with,from%20%2489.4%20billion%20in%202023> (Erişim: 25.03.2025).
- Atal, S. (2003). Central Asia geopolitics and U.S. policy in the region: The post-11 september era, *Mediterranean Quarterly*, 14(2), 95-109.
- Baral, B. N. (2024). Shifting trends in regionalism, *Journal of Political Science*, 24, 170-184. Doi: 10.3126/jps.v24i1.62862
- Bayraktar, G. (2008). Soğuk Savaş sonrası Orta Asya'daki sosyo-kültürel dönüşüm, *Harp Akademileri Dergisi*, 8(23), 46-58.
- Beeson, M. (2006). Does hegemony still matter? Revisiting regime formation in the Asia-Pacific, E. S. Helen (Der.), *Globalisation and economic security in East-Asia: Governance and institutions* içinde (183-199), Oxon: Routledge.
- Bird, J., M. Lebrand, & A. J. Venables. (2020). The belt and road initiative: Reshaping economic geography in Central Asia?, *Journal of Development Economics*, 144. Doi: 10.1016/j.jdevco.2020.102441
- Bohr, A. (2004). Regionalism in Central Asia: New geopolitics, old regional order, *International Affairs*, 80(3), 485-502.
- Buranelli, F. C. (2018). Spheres of influence as negotiated hegemony – The case of Central Asia, *Geopolitics*, 23(2), 378-403. Doi: 10.1080/14650045.2017.1413355

- Cabestan, J. P. (2013). The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the great powers, an introduction: One bed, Different Dreams, *Asian Survey*, 53(3), 423-435. Doi: 10.1525/as.2013.53.3.423
- Carroll, W. E. (2011). China in the Shanghai Cooperation Organization: Hegemony, multi-polar balance, or cooperation in Central Asia, *International Journal of Humanities and Social Science*, 1(19), 1-8.
- Clarke, M. (2010). China and the Shanghai Cooperation Organization: The dynamics of “new regionalism,” “vassalization,” and geopolitics in Central Asia, E. Kavalski (Der.), *The new Central Asia: The regional impact of international actors* içinde (117-147), Singapur: World Scientific Press.
- Cooley, A. (2012). *Great games, local rules: The new great power contest in Central Asia*, Oxford University Press.
- Dani, A. H. (1992). History of civilizations of Central Asia, v. 1: The dawn of civilization, earliest times to 700 B.C. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000094466> (Erişim: 01.09.2024).
- Deyermund, R. (2009). Matrioshka hegemony? Multilevelled hegemonic competition and security in post-Soviet Central Asia, *Review of International Studies*, 35(1), 151-173. Doi: 10.1017/S0260210509008365
- Duşanbe Bildirisi. (2014, Eylül 11-12). <http://eng.sectsco.org/documents/> (Erişim: 30.06.2024).
- Dwan, R., O. Pavliuk. (2007). *Building security in the new states of Eurasia: Subregional cooperation in the former Soviet space*, Oxon: Routledge Press.
- Eder, T. S. (2020). *China-Russia relations in Central Asia: Energy policy, Beijing's new assertiveness and 21st century Geopolitics*, Londra: Palgrave Macmillan.
- Erdoğan, S. (2020). İran-Şangay İşbirliği Örgütü ilişkileri ve İran'ın üyelik beklentisi, *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 151-169.
- Fawcett, L. (2005). Regionalism from an historical perspective, M. Farrell, B. Hettne & L. Van Langenhove (Der.), *Global politics of regionalism: Theory and practice* içinde (21-37), Londra: Pluto Press.
- Friedberg, A. L. (2011). Hegemony with Chinese characteristics, *The National Interest*, 114, 18-27.
- George, A. L., A. Bennett. (2005). *Case studies and theory development in the social sciences*, Cambridge: MIT Press.
- Gilpin, R. (1981). *War and change in world politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gleason, G. W. (1997). *The Central Asian states: Discovering independence*, New York: Routledge.
- Gomez, C. J., P. Parigi. (2015). The Regionalization of intergovernmental organisation networks: A non-linear process, *Social Networks*, 43, 192-203. Doi: 10.1016/j.socnet.2015.03.007
- Güneş, E. (2020). Çin-Rusya ilişkilerinde asimetrik denge ve Amerika Birleşik Devletleri, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 70(4), 839-867. Doi: 10.1501/SBFder_0000002374
- Gürcan, E. C. (2019). *Multipolarization, South-South Cooperation and the Rise of Post-Hegemonic Governance*, Oxon: Routledge.

- Hettne, B. (1999). Globalisation and the new regionalism: The second great transformation, B. Hettne, A. Inotai & O. Sunkel (Der.), *Globalism and the new regionalism* içinde (1-24), Londra: Macmillan.
- . (2005). Regionalism and world order, M. Farrell, B. Hettne & L. Van Langenhove (Der.), *Global Politics of Regionalism: Theory and Practice* içinde (269-286), Londra: Pluto Press.
- Hettne, B., Inotai, A. & Sunkel, O. (2015). *The new regionalism: Essays and commentaries*, Oxon: Routledge.
- Hughes, J., Sasse, G. & Gordon, C. (2005). *Europeanization and regionalization in the EU's enlargement to Central and Eastern Europe*, Londra: Palgrave Macmillan.
- Hurrell, A. (1995). Explaining the resurgence of regionalism in world politics, *Review of International Studies*, 21(4), 331-358.
- Hveem, H. (2003). The Regional Project in Global Governance, F. Söderbaum & T.M. Shaw, (Der.), *Theories of New Regionalism* içinde (81-98), Londra: Palgrave Macmillan.
- Indeo, F. (2010). Russia and China in Central Asia: growing geopolitical competition, *ISPI Policy Brief*, 199.
- Jaffer, N. (2016). The first enlargement of the Schanghai Cooperation Organisation and its implications, *Focus*, 30(1), 1-37.
- Kafkasyalı, M. S. (2012). Bölgesel ve küresel politikalarda Orta Asya. M. S. Kafkasyalı (Der.), *Bölgesel ve küresel politikalarda Orta Asya* içinde (5-15), Ankara: SFN Televizyon Tanıtım Tasarım Yayıncılık.
- Kahraman, A. (2023). Stalin dönemi (1928-53) Sovyet tarih yazımında Türkistan/Orta Asya, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 18(1), 163-181. Doi: 10.17550/akademikincelemeler.1239795
- Kallscheuer, O. (2018). Regionalism After Europe?, E. Nadalutti & O. Kallscheuer (Der.), *Region-Making and Cross-Border Cooperation* içinde (1-13), Oxon: Routledge.
- Kazantsev, A. A., Zvyagelskaya, I. D., Kuzmina, E. M. et al. (2016). Prospects of Russia-China cooperation in Central Asia, *Russian International Affairs Council Working Paper*, 28.
- Kembayev, Z. (2018). Implementing the Silk Road Economic Belt: From the Shangahi Cooperation Organisation to the Silk Road Union, *Asia Europe Journal*, 16, 37-50. Doi: 10.1007/s10308-017-0483-4
- Kocatepe, Ö. F. (2022). Türk Cumhuriyetleri'nin bölgesel güvenlik kaygıları bağlamında uluslararası örgütlerle iş birliği, *Türk Dünyası Araştırmaları*, 130(257), 407-434. Doi: 10.55773/tda.1060785
- Kranopolsky, P. (2022). *China, Russia and Central Asian infrastructure: Fragmenting or reformatting the region?*, Londra: Palgrave Macmillan.
- Lake, D. A. (1999). Entangling relations: American foreign policy in its century, *World Politics*, 52(3), 325-358. Doi: 10.2307/j.ctv131bvn
- Li, W., Z. Dongchen & A. Kolotova. (2020). China and Russia in the SCO: Consensus and divergence, *Human Affairs*, 30, 189-198. Doi: 10.1515/humaff-2020-0018

- Lim, D. J., J. Ikenberry. (2023). China and the logic of illiberal hegemony, *Security Studies*, 32(1), 1-31. Doi: 10.1080/09636412.2023.2178963
- Macfarlane, S. N. (2004). The United States and regionalism in Central Asia, *International Affairs*, 80(3), 447-461.
- Maduz, L. (2018). *Flexibility by design: The Shanghai Cooperation Organisation and the future of Euroasian cooperation*, Zürich: ETH Zürich Center for Security Studies.
- Menon, R. (2003). The new great game in Central Asia, *Hegemony*, 45(2), 187-204. Doi: 10.1080/00396338.2003.9688581
- Mirza, M. N., S. Ayub. (2021). Sino-Russian competitive collaboration for the Central Asian sphere of influence, *Trames*, 25(4), 437-450. Doi: 10.3176/tr.2021.4.04
- Naarajärvi, T. (2012). China, Russia and the Shanghai Cooperation Organisation: Blessing or curse for new regionalism in Central Asia?, *Asia Europe Journal*, 10, 113-126. Doi: 10.1007/s10308-012-0329-z
- New Central Asia. (2025, Şubat 21). <https://www.newscentralasia.net/2025/02/21/edb-central-asia-accounts-for-47-of-total-chinese-investments-to-eurasian-region/> (Erişim: 25.03.2025).
- Nogayeva, A. (2012). ABD, Rusya ve Çin'in nüfuz mücadelesinde Orta Asya: Araçlar ve süreçler, *Bilig*, 62, 183-204.
- Oğuz, Ş., B. Karabulut. (2022). The rise of Shanghai Cooperation Organization in Central Asia: A tool of cooperation or competition between Russia and China over the Turkic states?, *Cappadocia Journal of Area Studies*, 4(2), 175-193. Doi: 10.38154/cjas.54
- Okur, M. A. (2015). Gramsci, Cox ve Hegemonya: Yerelden küresele, iktidarın sosyolojisi üzerine, *Uluslararası İlişkiler*, 12(47), 131-151. Doi: 10.33458/uidergisi.463031
- Patnaik, A. (2019). Regionalism and regional cooperation in Central Asia, *International Studies*, 56(2-3), 147-162. Doi: 10.1177/0020881719852
- Pizzolo, P., A. Carteny. (2022). The “new great game” in Central Asia: From a Sino-Russian axis of convenience to Chinese primacy?, *The International Spectator*, 57(2), 85-102. Doi: 10.1080/03932729.2021.2007611
- Rana, S. (2023). Russia-China strategic partnership in Central Asia, *International Journal of Multidisciplinary Educational Research*, 12(7), 112-116.
- Rashid, A. (2002). *Jihad: The rise of militant Islam in Central Asia*, New Heaven: Yale University Press.
- Ro'i, Y. (1991). The Soviet and Russian context of the development of nationalism in Soviet Central Asia, *Cahiers du Monde russe et soviétique*, 32(1), 123-141.
- Roy, O. (2018). *Yeni Orta Osyaya ya da ulusların imal edilişi*, M. Moralı (Çev.), 5. Baskı, İstanbul: Metis Yayınları.
- Sakwa, R. (2020). Stasis and change: Russia and the emergence of an anti-hegemonic world order, E. P. Dal & E. Erşen (Der.), *Russia in the changing international system* içinde (17-37), Londra: Palgrave Macmillan.
- Sánchez, V. S. (2022). The limits of hegemonic regionalism for explaining region-building: A counter-hegemonic reading of the Red Sea Council, *Cadernos de Estudos Africanos*, 43. Doi: 10.4000/cea.6900

-
- Sandalcılar, A. R., S. Erdoğan. (2017). *Ekonomik Entegrasyonlar Avrupa Birliği ve Türkiye*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Šćepanović, J. (2021). Institutions, cooperation, and hegemony: A comparative analysis of Russia's cooperative hegemonic strategy in Central Asia's key institutional frameworks, *Asian Security*, 17(2), 236-261. Doi: 10.1080/14799855.2020.1784877
- Schlyter, B. (2006). Changing language loyalties in Central Asia, T. K. Bhatia & W. C. Ritchie (Der.), *The handbook of bilingualism* içinde (808-834), Oxford: Blackwell Publishing.
- Smith, G. (2007). Hegemony, D. Nugent & J. Vincent (Der.), *A Companion to the Anthropology of Politics* içinde (216-230), Oxford: Blackwell Publishing.
- Söderbaum, F. (2015). Early, old, new and comparative regionalism: The scholarly development of the field, *KFG Working Paper*, 64.
- Strange, S. (1988). *States and markets*, Pinter Publishers.
- Taşgıl, A. (2012). Türkistan, *İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/turkistan> (Erişim: 24.07.2024).
- Torbakov, I. (2007). The West, Russia, and China in Central Asia: What kind of game is being played in the region?, *Transition Studies Review*, 14(1), 152-162. Doi: 10.1007/s11300-007-0130-7
- Tyler, P. E. (2001). Russia and China sign 'friendship' pact. <https://www.nytimes.com/2001/07/17/world/russia-and-china-sign-friendship-pact.html> (Erişim: 10.06.2024).
- Uslu, N. (2024). Central Asia in regional and global policies of Russia and China, *Bilig*, 111, 1-27. Doi: 10.12995/bilig.11101
- Valenza D., Boers, E. & Cappelletti, A. (2021). Between the EU, Russia, and China: Cultural diplomacy competition in Central Asia, F. Bossuyt & B. Dessein (Der.), *The European Union, China and Central Asia: Global and regional cooperation in a new era* içinde (200-220), Londra: Routledge.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is what states make of it: The social construction of power politics, *International Organization*, 46(2), 391-425.
- Yeni Delhi Bildirisi. (2023, Temmuz 4). <https://eng.sectsco.org/documents/> (Erişim: 02.09.2024).
- Yuzhu, W. (2020). New regionalism shaping the future of globalisation, *China Quarterly of International Strategic Studies*, 6(2), 249-265. Doi: 10.1142/S2377740020500116
- Zhengyuan, X. (2010). In the shadow of great powers: A comparative study of various approaches to regionalism in Central Asia, *Connections*, 9(4), 37-52.

Makale Bilgisi/Article Information

<i>Etik Beyan:</i>	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan edilir.	<i>Ethical Statement:</i>	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler veya kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	<i>Conflict of Interest:</i>	The authors declare that declare no conflict of interest.
<i>Yazar Katkı Beyanı:</i>	Birinci yazarın makaleye katkısı %55, ikinci yazarın makaleye katkısı %45'dir.	<i>Author Contribution Declaration:</i>	The contribution of the first author to the article is 55% and the contribution of the second author to the article is 45%.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum veya projeden mali destek alınmamıştır.	<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Yapay Zekâ Kullanımı:</i>	Bu çalışmada herhangi bir yapay zekâ tabanlı araç veya uygulama kullanılmamıştır.	<i>Use of Artificial Intelligence:</i>	This study did not utilize any artificial intelligence-based tools or applications.
<i>İntihal:</i>	Bu makalede intihal taraması yapılmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir. – İntihal.Net	<i>Plagiarism:</i>	This article has been scanned for plagiarism and it has been confirmed that it does not contain plagiarism. – İntihal.Net